

De Heraut

door de

Gereformeerde Kerken in Nederland.

Het nadrukken van den inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Zondag 17 October 1920. N°. 2230.

Abonnementprijs: franco aan huis, per drie maanden / 1.50 bij vooruitbetaling voor het Buitenland en Ned.-Indië per jaar / 7.50 bij vooruitbetaling. Afzonderlijke nummers / —.15.
Advertentieprijs: van 1 tot 5 regels / 1.25, met inbegrip van bewijsnummer, voor elken regel meer / —.25. Aanvragen en vermelding van liefdegaven / —.12 per regel.

Dit blad wordt geregeld des Vrijdags aan de geabonneerden verzonden. Bijdragen van medewerkers, ingezonden stukken en alles wat verder den inhoud van dit blad betreft, te adresseren aan de REDACTIE. Abonnementen en Advertenties aan de ADMINISTRATIE. Bureau: N.Z. Voorburgwal 88—80, te Amsterdam. Inzendingen, die later dan Donderdag 's namiddags te 12 uur worden ontvangen, kunnen voor het nummer van die week niet meer in aanmerking komen.

Van de Kerk.

LXIV.

Want dat gevoelen zij in u, hetwelk ook in Christus Jezus was.

Filipp. II: 5.

Na wat we aan Labadie's optreden en aan Comrie's doorzettende kracht ontleenden, mogen thans de volgelingen van Zinzendorf niet stilzwingend worden voorbij gegaan. Al is 't toch dat de Herrnhutters bijna uitsluitend in Duitschland en Boheme thuis hoorden, door hun Zendingsactie zijn ze toch ook elders tot een eigen associatie overgegaan, en zoo zijn ze te Zeist van oudsher bekend door hun Herrnhutters Instituut, terwijl dit instituut dan weer rechtstreeks in verband staat met onze Amerikaansche koloniatie in Suriname. Alleen de sectie te Haarlem staat rechtstreeks met de Duitsch-Boheemsche stichting in organisch verband. De zoo ingewikkelde inrichtingen en regelingen die vooral sinds de vorige eeuw bij deze broeders in zwang zijn gekomen, namenallengs zulk een omvang aan, dat het niet op onzen weg kan liggen de geheele samenstelling van dezen Broederbond in dit ons speciaal betoef op te nemen. We kunnen ons tot de teekening van de groote omtrekken van geheel den bouw van dit Instituut bepalen. Voor het overige zij verwezen naar Burkhardt's *Die Brüdergemeine*, een keurige studie, die in 1893—97 het licht zag; voor ons daarom een meer in het bijzonder belangrijke studie, omdat ze zich in hoofdzaak met de Missie der Broedergemeente bezighoudt. Ook de zeer aanzienlijke inrichting die men te Zeist vindt, doelt er in het minst niet op, om propagaanda hier te lande te maken, maar eeniglijk om de Koloniatie van Nederland, waar ze zendingsposten vestigden, van geschikt en goed voorbereid personeel te voorzien. De aanzienlijke stichting te Zeist geniet dan ook hier te lande algemeene achting, en de missie die zich in Suriname vestigde, was in de bekeering der negers derwijs gelukkig, dat ze bij de Regeering steeds in hooge eere bleef, ook al was de Gouverneur zelf, gelijk voorkwam, geen beïjnd Christen. Zelden viel het zoo, Het Bewind in Den Haag toch was er steeds op uit, om een Gouverneur van confessioneele beginselen te Paramaribo te doen zetelen. Men weet hoe de sinds overleden heer de Savornin Lohman, die eertijds in Drenthe als Commissaris der Koningin optrad, en na hem de heer Idenburg in Paramaribo het bewind hebben gevoerd, terwijl vóór Idenburg, Jhr. van Asch van Wijck zat, die er in slaagde het Christelijk stempel op zeldzame wijze op geheel onze Kolonie te drukken. Vooral in de latere periode is daarom de missie van Zeist in hooge achting bij ons Christelijk publiek geraakt, en won door haar uitnemende resultaten steeds meer in betekenis. De jongste constatering wees op 131 Stations, die bediend werden door 240 Zendingen, waarbij dan nog 1100 helpers uit de negerwereld kwamen. Men beschikt er over 250 scholen, en heeft in zijn Doopboeken een kleine 92.000 gedoopte Heidenen opgeteekend. Hier komen dan nog enkelen niet gedoopte negers bij, zoodat het totale cijfer voor de Missie begroot mag worden op 95.500 personen. Voor deze zeer uitgebreide Missie moet jaarlijks een bedrag van een miljoen gulden of naar de preciese opgave een miljoen zes maal honderduizend Mark beschikbaar zijn. Hiervan wordt een miljoen Mark gedeekt door wat het Gouvernement voor de scholen bijbetaalt en in verband met kleine gasthuizen uitrekt. Aan vrijwillige bijdragen moet derhalve nog een 360.000 gulden inkomen en zonder moeite kon over dit bedrag nu reeds sinds jaren beschikt worden. Bij de Regeering staat deze Zendingsinrichting, met al wat er voort ten beste wordt gegeven, als officieel erkende instelling aangegeven. Sinds 1894 erlangden deze stichtingen als geheel genomen zelfs juridische rechten, onder den titel van: *Zendingsinrichting der Evangelische Broedergemeente*. De toenmalige Koninklijke Saksische regeering voldeed, in verband hiermede, aan alle condities die voor het duurzaam blijvend verband als eisch golden. De geheele stichting bezit sinds 1869 te Niesky een aanzienlijke Zendingsschool. Men kan schatten, dat er telken jare een vijftien à twintig nieuwe zendingen door de Herrnhutters worden uitgezonden. Zelfs is men nu zoover, dat er niet alleen een geregeld maandschrift over de uitgebreide actie der Vereeniging het licht ziet, maar er bovendien een atlas met zestien

landkaarten voor deze Missie uitkwam, die duidelijk aangeeft op welke terreinen en tot welken omvang deze Broeder-Zendingsactie zich allengs uitgebreide. In het algemeen mag gezegd, dat de actie die van deze Zinzendorf's inrichting uitgaat, ruimschoots waardeering geniet, en dat ze schier nergens op moeilijkheden stuit, zoo ze een poging waagt om zich opnieuw uit te breiden. Dit geldt zelfs in tweerlei opzicht. Ten eerste voor zooveel ze zich inspannt, om in Europa, in Amerika en zelfs in Australië nieuw terrein ter beschikking te erlangen, maar evenzoo voor wat de missionaire actie aangaat, terwijl zonder overdrijving mag gezegd, dat ze overal door haar missionair optreden veler sympathie zich verzeerde. Toch zou zich bedriegen, wie zich inbeelde, dat 't zoo goed als uitsluitend de Zendingsactie was, die de sympathie in de onderscheiden landen won. Zelfs in Zeist kan men zich van het tegendeel overtuigen. Niet dat de Zendingsactie hier bijna zou zijn. Integendeel, voor de Zendingsactie vooral in Suriname is men er warm bezield, maar toch doet zich keer op keer het verschijnsel voor, dat vrome Christenen er naar dingen om te Zeist in de Herrnhuttersche inrichting gastvrije woning te erlangen. Ze huren dan, zoodra 't kan, zulk een vrijgekomen huis, sluiten zich nauwer aan de Broeders van het instituut aan, en zoeken er hun einde in ernstige stilte tegen te gaan.

Niet, dat ze zich aldus aan de Zendingsactie onttrokken zouden. Eer het tegendeel is waar, en zij die op Zeist een broederwoning erlangden, plegen veelal met warme liefde en met milde gaven voor de missie op te komen, maar toch daarvoor behoeft men ze niet op Zeist, en niet in een Broederwoning te gaan wonen. Zelfs komt het voor, dat onder de milde gevers die elders woenen, geldelijk meer voor de Herrnhutters geofferd wordt, dan onder de huurders van een der gequalificeerde woningen. Bij de huurders van zulke woningen spreekt in de eerste plaats het verlangen mee, om zich met een klein en beperkt religieus kring af te zonderen van het drukken en weinig bezielden leven der wereld. Het is een zucht en verlangen, dat met Labadie in richting één is, en tegen Comrie's bedoelen lijnrecht overstaat. Wat men vroeger het Separatisme noemde, trok met name in de Residentie jaren achtereen niet weinige geodee en hoog geplaatste ingezetenen uit de groote Hervormde Kerk naar deze Separat-Kerken. Zelfs van latere ministers is dit geen geheim. Ware nu in Den Haag een afdeling van Herrnhut gevestigd geweest, zou zouden deze afgedoolden allicht zich bij de Broeders van deze orde hebben aangesloten. Er bestond althans verwantschap tusschen beider bedoeling. Toch droeg wat de Herrnhutters te aanschouwen gaven, een edeler karakter. Vooreerst toch vroeg het meer offerande, in de tweede plaats drong het tot geestelijke actie en in de derde plaats hield men te Zeist aan de bediening van het H. Avondmaal vast.

Van Graaf von Zinzendorf is de meer speciale inkleding van de Broedergemeente uitgegaan, voorzoover haar missionair karakter betreft. Voluit heette hij Nicolaus Lodewijk Graaf von Zinzendorf en Potsendorf. Hij was den 26en Mei 1700 te Dresden geboren, en ontving zijn eerste opleiding in het Paedagogicum te Halle, en ging in 1716 naar de Juridische faculteit te Wittenberg over, waar hij tegelijklich van de Theologische studien op de hoogte stelde. Na zijn promotie in 1719 onderaan hij een groote Europeesche studiereis naar Holland, Engeland, Frankrijk en Zwitserland, tot hij in 1721, in zijn vaderstad Dresden teruggekeerd, in dat eigen jaar een aanstelling tot Hofraad ontving en een jaar daarop huwde met Gravin Reuss van Ebersdorf; kort daarop vatte hij het plan op, om zijn uitgestrekte landgoederen voor een aanmerkelijk deel ten dienste van de Zending te stellen. Het daarvoor afgezonderde terrein verkreeg toen den naam van Herrnhut, en erlangde tot op zekere hoogte een zelfstandige ontwikkeling. Zinzendorf neigde er toen steeds meer toe, om dit instituut, dat in hoofdzaak op de Zending doelde, een zelfstandig karakter te doen erlangen. Wel lag afscheiding van de Staatskerk niet in zijn oorspronkelijk plan, maar hij stond er toch op, zich vrij te kunnen bewegen, en toen alda de officiële Landskerk hem het houden van particuliere Godsdienstoefeningen verbood, daar alleen de officiële Godsdienstoefeningen een publiek karakter konden dragen, achtte hij het oogenblik gekomen, om op theologisch gebied zijn eigen weg

te gaan, en niet enkel Jurist te blijven, maar onder aangenomen naam in Stralund opzettelijk theologie te gaan studeren, en niet lang daarna liet hij zich te Tubingen tot doctor in de Theologie promoveren. In Dresden sneed men hem toen af, zoodat hij naar Berlijn toog, en zich als Bisschop van de Moravische Kerk liet wijden. Hierdoor aan geen plaatselijken dienst verbonden, rijpte toen bij Zinzendorf het grootsche plan, om niet alleen het groter deel van Europa, maar ook een uitgebreide streek in Amerika te bereizen, en in al deze streken te ijveren voor zijn grootsche gedachte, om zijn geestverwanten steeds meer op zichzelf te ordenen, en zoo een eigen Kerk tegen de officiële Kerk over te plaatsen. Zonder overdrijving kan dan ook gezegd, dat 't Zinzendorf geweest is, die niet alleen schier overal den eersten stoot gaf tot het opkomen van de invloedrijke Broederkringen, maar ook tot zijn sterven toe, in 1760, door de macht van zijn woord, in schrift en in meeting, de door hem in 't leven geroepen beweging gaande hield. Niet alleen zijn gesproken, maar ook zijn geschreven woord nam hierbij steeds groter omvang aan. Alles saamgevoegd bleek na zijn sterven, dat bijna honderd geschriften uit zijn pen vloeiden, en indien men ook de kleine brochures alle saamtelt, zelfs nog meer. Al had de Broedergemeente dan ook een zelfstandigen oorsprong en een eigen bestaan, toch is het aan geen twijfel onderhevig, of ten slotte dankt de geheele Broedergemeente in al haar vertakkingen aan Zinzendorf haar oorsprong. Niet alleen toch, dat hij zijn rijke middel geheel ter harer beschikking stelde, maar zijn machtige persoonlijkheid heeft schier over heel Europa en Amerika de nieuwe Zendingsactie niet alleen in het leven geroepen, maar evenzoo in het leven weten te houden. Te Herrnhut begroef men hem, maar Herrnhut lag dan ook op een landgoed dat oorspronkelijk aan de familie Zinzendorf toebehoorde. Ongetwijfeld mag dan ook erkend, dat Zinzendorf's rijke middelen en machtig landbezit het groote middel zijn geweest, om de missionaire actie der Broeders zoo omvangrijke en zoo streng georganiseerde uitwerking te doen vinden. Maar evenmin mag uit het oog worden verloren, dat Zinzendorf's bezield geloofsverzuiging aan het optreden der Broeders van meest dat geheel vrije en zelfstandige, en daardoor zoo strikt geordende, in de saamstelling gaf, dat nu nog, wie zich aan de Broeders aansluit, zonder arzenen gezegd mag worden, in haar dienst te zijn getreden en in haar organisatie te zijn opgenomen. Zelfs van het vrije huwelijk was lange jaren geen sprake meer. Ongetrouwde zendingen vertrouwde men niet, doch evenmin kon geduld, dat de geheel subjectieve aantrekkelijkheid van een jongen voor een meisje over het lot der Zending zou beslissen. De hoofden der Zending werden veel beter in staat geacht, om over de juistheid der keuze te beslissen. Op het groote terrein der wereldzending kan het huwelijk der missionarissen niet van liefdeswilkeur afhangen. De personen die hier werkten, hadden zich voor wat het huwelijk betreft, geheel willoos aan de beslissing der hoofden van de Broedergemeente over te geven. Zelfs wie in 't huwelijk geen aantrekking gevoelde, werd gehouden verplicht te zijn, aanstonds in 't huwelijk te treden, bijaldien de hoofden der geheele inrichting zulks verlangden.

En niet anders stond het met het levensonderhoud. Wilde men alle uitgezonden broeders geheel uit de Zendingsskas onderhouden, zoo zou het aantal der Zendingsskas mannen veel te gering zijn gebleven. Er werd daarom aanstonds als regel een stelsel ingevoerd, dat beide toeliet, zoodat enerzijds een aanmerkelijk getal van Zendingen geheel op betaling van de levensbehoeften uit de voorhanden gaven dreef, maar dat anderzijds steeds gebruik werd gemaakt van de aangeboden gelegenheden, om de uitgezonden zelf in hun nooddrift te laten voorzien. Zelfs het logement- en herbergbedrijf werd hierbij niet uitgesloten. Het lag hier voor de hand, dat men hierdoor op twee voordeelen tegelijk de hand legde. Misbruik van de herberg toch werd op deze manier tegengegaan, en de Zending kostte schier niets. En zij 't nu al, dat men van lieverlede in deze eerst zoo schokkende bepalingen wijziging poogde aan te brengen, het stelsel als stelsel blijft toch nog steeds stand houden, en de ongeloflijke uitgebreidheid van wat de Broeders op missionair terrein voor hun rekening kunnen nemen, blijft toch in hoofdzaak daaraan te danken, dat er van persoonlijke vrijheid onder de Broeders geen sprake is.

Ze vormen saam een streng aangelegsloten corps, dat zijn kracht ontleent aan tweerlei usantie; ten eerste daaraan, dat men de gewone Kerkelijke saamleving varen laat, en zich eeniglijk, doch dan ook afzonderlijk, saamtrekt op geestelijk terrein, en zich geheel onderwerpt aan wat de gezamenlijke Broeders dienstig en noodzakelijk achten. En voorts in de tweede plaats, dat men den persoonswil steeds meer onderdrukt en aan banden legt, om alle beschikbare veerkracht en samenwerking eeniglijk te richten op het door allen saam gestelde doel.

De poging, die vaak is aangewend, om Zinzendorf's poging met den arbeid der Christian Science, der Salvation Army (heilsleger) enz. op één lijn te stellen, is, gelijk wel moest, mislukt. Over de Christian Science gaven we ons oordeel reeds, herhalig zou daarom doelloos zijn. In elk geval staat de Christian Science niet in eenige bijzondere betrekking tot ons land, ook al gelukt het haar zich in onderscheidene steden zekeren aanhang te verwerven. Anders staat het met de actie van het heilsleger, dat hoewel van beslist Engelschen oorsprong, er niettemin in geslaagd is, zich tot een wijd verspreide wereldactie uit te breiden. Ook ten onzen, en zelfs in Insulide, maakte het een ver van onbeduidende propagaanda. De stichter van deze thans zoo wijdverspreide organisatie is William Booth. De eigenaardigheid van dit heilsleger schuilt in den militairen vorm, waarin het optrad, William Booth zelf eidgeende zich den eertitel van »Generaal" toe. Onder dezen Generaal staat dan een wijdvertakt corps van kapiteins en luitenanten, die allen een militaire uniform dragen, onverschillig of zij vrouwen of mannen zijn. Omstreeks 1865 greep Booth den moed, om zijn corps, geheel afgescheiden van alle Kerkverband, in een geheel eigen organisatie te laten optreden. In 1878 gaf hij aan zijn aanhang die steeds wies, een militaire corps-organisatie. En wel verre van zijn heilspogingen tot Engeland te bepalen, was hij met zijn officierscorps er steeds meer op bedacht, om propagaanda voor zijn streven in alle land, onder alle volken, te drijven. Hij bond zich niet aan Engeland, noch aan eenig ander land van Europa, maar was er met zijn getrouwen steeds meer op uit, in geheel zijn organisatie een machtige wereldinrichting te vormen, die, om slechts hierop te wijzen, ook in onze koloniën doordrong. Hun orgaan *The War Cry* is een wereldblad, dat in miljoenen exemplaren verspreid wordt, en hoewel alle propagaanda aan het Hoofd-Comité welkom is, mag toch gezegd, dat de Heilsarmee zich in hoofdzaak er op toelagt, om afgedoelde zondaren en booswichten tot bekeering, op zoo tot Christus te brengen. Het is met name op de misdadige deugnieten onder de behoefteige bevolking dat zij zich werpen, om dezen van hun misdadig drijven af te trekken, en zoo mogelijk tot Christus te bekeeren. Aan het Kerkelijk samenstel hechten ze daarentegen niet. Zelfs het Heilig Avondmaal neemt bij hen geen plaats der eere in, en 't is juist uit dezen hoofde, dat ze nimmer de sympathie der getrouwe belijders hebben kunnen verwerven. Niet alleen toch dat de Kerk geheel verwaarloosen, en buiten de Kerk om leunen en steunen op een geheel onkerkelijke organisatie, maar ze nemen, wat nog veel bedenkelijker is, tegenover de Kerk en tegenover al wat van de Kerk uitgaat, een strijdustige positie in en dringen de Kerk terug. Hier doet zich derhalve het pijnlijk verschijnsel voor van een combinatie van twee tegenover elkander staande elementen. Eenerzijds toch wenden men zich met een niets ontziende macht tot de jammerlijk verdoolden en verloren zondaren, en anderzijds keert men zich met beslistheid tegen al wat van de Kerk uitgaat en op de Kerk leunen wil. Hierop moest in verband met Zinzendorf's poging met nadruk gewezen worden, omdat ook Zinzendorf zich van de Kerk afscheidde, en er steeds meer op bedacht was, om de belangen des geloofs door het onderling aannemen van streng de persoonlijke vrijheid aantastende vormen aan banden te leggen. Verwantschap met de Heilsarmee valt alzo niet geheel te ontkennen; alleen blijven beiden eer tegenover elkander staan, dan dat ze over en weder elkaar steunen zouden, doordien de Heilsarmee zich afzonderd en buiten de samenwerking der Christelijke Kerk stelt, terwijl omgekeerd Zinzendorf met zijn aanhang, ook al ging hij apart staan, toch in alles de bedoeling der Kerken steunde. Hieruit verklaart het zich dan ook, dat Zinzendorf's aanhangers vaak in de Luthersche Kerk bleven, of er zelfs in

terug gingen. Den vijandigen toon, die bij de Heilsarmee tegenover de Kerk wordt aangeslagen, kent Zinzendorf zelfs van verre niet.

Voor ons echter komt het principieel verschil hierin uit, ten eerste dat de volgelingen van Zinzendorf hun zweren bij de rechtzinnige-belijders nimmer varen lieten, en ten andere, dat hun zich afzonderen van de algemeene Kerkelijke gemeenschap, door het ontbreken in de Kerk van alle behoorlijke tucht noodzakelijk scheen geworden. En vraagt men nu ten slotte, waarom in ons Nederlandsch Kerkelijk leven de Herrnhutters zulk een invloed gewonnen en de bereidwilligheid tot het brengen van zoo aanzienlijke offers uitlokten, dan rekene men met tweerlei. Ten eerste hiermede, dat Zinzendorf en zijn trouwe geestverwanten van meestaf met Holland in contact traden en in onze Amerikaansche Koloniatie zelfs een leidende positie innamen. Iets waarvan het natuurlijk gevolg was, dat en hier en zelfs in Zeist en Haarlem, en meer nog in Suriname, de geest van Zinzendorf steeds dieper doordrong en zich op een wijze als schier nergens elders een hoogst invloedrijke en eerbiedwaardige positie wist te verzekeren. We blijven daarom Labadie en Comrie, en evenzoo de leden van de Broederschap, als met Nederland in bijzonder contact getreden beschouwen. Zeist en Suriname hebben dien band geleid, een band die niet licht kan ontbonden worden.

Dr. A. K.

„In de stokouden is de wijsheid."

In de stokouden is de wijsheid, en in de langheid der dagen het verstand.
Job XII: 12.

De zoo aangrijpende uitspraak, die Job ons over den Ouden gaf voorligt, mag niet op zich zelf worden genomen, doch moet steeds in verband met de toenmaligen tijd genomen worden. Niet, dat versta men wel, alsof de betekenis van den Ouden dag niet nog zeer hoog zou staan, maar omdat de tijden inmiddels zulk een gewijzigd karakter aannamen. Vergoet niet, dat de periode van Job zich nog schier rechtstreeks aan die van Noach aansluit, en dat de Patriarchen zelve, en met hen Mozes, blijkbaar aan onzen korten levensduur nog allerminst gebonden werden. Wat we tot in de bijzonderheid der jaren ons omtrent Mozes, en ten deele ook over de Patriarchen, geboekt vinden, wijkt op tal van punten van onze thans geldende tijdsrekening af. En dit niet alleen, maar die afwijking van den aanvankelijk destijds geldenden levensduur, ging, men mag bijna zeggen, met zulk een sprong op den korteren levensduur terug, dat in Psalm 90 Mozes zelf, en zulks nog wel in een gebed, dat voor ons bewaard werd, de levensbeperking reeds aanzag, waarvan de overgang toen reeds zich aankondigde in Mozes, die zelf den langeren levensduur mocht doormaken. In zijn gebed, dat ons in Psalm 90 bewaard werd, spreekt hij 't reeds met beslistheid uit: »Aangaande de dagen onzer jaren, daarin zijn zeventig jaren, of zoo we zeer sterk zijn, tachtig jaren". Reeds aan dat ééne zeggen alzo gevoelt men, dat de overgang tot de kortere levensperiode die sinds volgde, voor het grotere publiek destijds reeds intrad, maar dat toch het verband met den vroegeren langeren levensduur destijds nog voortwoerde op een voor ons vreemd geworden wijs. Uit Roeland komen gedurig nog berichten van helden der oudheid, die een leeftijd van omstreeks 120 jaren bereikten, maar voor het geheele wereldleven in zijn saamhang genomen, vormen dit uitzonderingen, en over het breede menschenleven genomen, zou men zeggen, dat de levensduur nu steeds zich op 't hoogst om de tachtig jaren bevindt, en dat Job's zeggen, dat in de stokouden de wijsheid schuilt, in den door hem bedoelden zin, op onzen levenssaamhang niet meer ten volle toepasselijk is.

Toch verloor Job's bestiste uitspraak daarom in zich zelf nog allerminst haar betekenis. Job spreekt allermest van alle ouden van dagen. Reeds toen toch al velelezi verschil en onderscheid zich hebben voorgedaan, en zijn zoo aangrijpende uitspraak zal wel allerminst op alle grijsaards en op alle ouden van dagen gedoeld hebben. Ook Job zal in zijn omgeving het diep ingrijpend verschil gezien hebben, dat zich steeds tusschen de gewone ouden van dagen en hen die meer op den voorgrond traden, moet hebben voorgedaan. Reeds vormen de stokouden niet de meerderheid en zelfs niet het grootste aantal. De stokouden beperken zich veelal tot een geringer aantal en zelfs ook onder die ouden in kleiner aantal, al reeds destijds, gelijk thans, het sterk sprekend verschil zijn doorgestaan tusschen de lieden der onbeduidendheid, die nauwelijks meetelden, en die ouden, veel geringer in aantal, die den toon voor het publieke leven aangaven. Ook onder Israël waren er geheele groepen van onbeduidendheden, en als uitzondering op die breedte reeds traden de rijker bezielden geesten te voorschijn, die, rijker begaafd, den toon voor het publieke

per met luide stem Hendrik die het van en 't was hem, als leeren hem opeens dien hij toch heden je stapte, bespeurde en hij zich haastte voor den maaltijd, spoedig den naasten a lief was hervond en heer Van Bergen HOOGENBIJK. ws. kerken.erland, H. N. Basoski, an Voorst, Numans-ewijk-Sluiswijk en nijen, — Rosterd., Lopic. — Meester, leijl, O. Boersma, A. Boekennoogen, mbt-Vollenhove (A), a Rennes, 's-Graveno, S. Schaafsma, Op- Vries, Elast (Geld), Numansdorp-Klaas-erske. — Kromme- — Stadskanaal, W. et, Prof. Dr. S. O. mdé Kerk. de Werken, C. M. us-Buiten, W. J. ekerk, J. W. Roobol, estenberg, Pesse. — muiden. — Bruns- Zwolle. — Lent, B. lft, C. B. Holland, foort. — Palsbroek zen, Doornspijk. — Luten a/d. Dedems- ande. — Zuid-Zijpe, oord-Zijpe, J. C. A. — Benthuizen, A. ld Beijerland, Joh. k. (Gr.), S. de Vries, L. Boersma, Vollen- id, Leeuwarden. — nidenberg. — Nie- — Melissant, J. te Winkel, Nije- stering, E. Groene- Stienlink, Gaast- Loder, Doorn. — n. aart TERDAM bering bars en Pers "RUS" medesstr. 64 al f 500.000. r Brandkast SPAREN 4 PER MAAND. E 4 pOt. YSTEM. tessen genieten DE DIRECTIE. ANK. Schoolbouw, gatiën. gging, cair verband aan u. De Obligaties taling. der Bank, JURIG ak, die door den gesteld. iding tot de uiterst laag, tabak willen bij de firma VELD, ABRIEK, EERSTELING". n prijs de Rijke- timmerwerkert